

La base Loran i el Pení, la petjada americana

Text > EVA SANS, historiadora i cap de recerca de l'associació Cercle Català d'Història

La història de la base Loran (oficialment, Coast Guard LORAN-C Station Estartit), del servei de guardacostes dels Estats Units, situada en el punt més alt del municipi de l'Estartit, comença a la segona meitat del segle xx. El nom respon al sistema de posicionament i navegació Loran, que operava amb ones de baixa freqüència. Fins aleshores, la zona de l'Alt de la Pedrosa, un altiplà de la muntanya del Montgrí, per sobre del cap de la Barra, era un balcó excepcional amb vistes al Mediterrani. L'any 1961, l'Estat espanyol va expro-

piar aquests terrenys per aixecar-hi tres edificacions. La base va obrir les portes l'agost de 1961 i va estar operativa trenta anys, fins al desembre de 1995, després de la caiguda del mur de Berlín.

Una expropiació franquista

Les actes dels plens de l'Ajuntament de Torroella de Montgrí custodiades a l'Arxiu Municipal de la vila mostren com en pocs mesos es va fer efectiva l'expropiació dels terrenys. El 16 de gener de 1961, l'alcalde, Càndid Mundet, va anunciar que havia rebut un escrit que parlava d'un equip Loran pròxim

a l'Estartit. El requeriment provenia de la Comissió d'Expropiacions del Sector Naval Militar de Catalunya. L'acompanyava un plànol d'una parcel·la d'unes trenta-cinc hectàrees. Demanaven una valoració prèvia dels terrenys, que l'Ajuntament va estimar en seixanta-cinc pessetes per metre quadrat perquè estaven a prop d'una zona d'«interès turístic». Aquest import va ser desestimat pel comandament militar de Marina.

A partir d'aquí, l'Ajuntament va iniciar accions de defensa dels seus interessos: «Com que és imminent l'expropiació forçosa dels terrenys esmentats, cal obtenir tota la informació necessària per fixar-ne el preu just».

Una comissió representada pels regidors Ramon Garganta, Jaume Surroca i Francesc Gusó va comparèixer a la Muntanya Gran de Torroella per assistir a l'acte previ d'expropiació dels terrenys. El 14 d'abril es va informar que els tràmits de l'expedient d'expropiació ja estaven en marxa i es va acordar buscar assessorament jurídic, que va recaure en els lletrats Josep Torrent i Josep Gou. L'arquitecte Joaquim Maria Masramon de Ventós va ser l'encarregat de fixar el preu just de la parcel·la en un import de 14.028.745 pessetes. El preu atorgat pel Jurat Provincial d'Expropiació va ser de 2.537.499,30 pessetes.

Contra aquest fet, l'Ajuntament de Torroella interposà un recurs contenciós administratiu que va ser desestimat. Els problemes no s'acabaren aquí. El 2 de juliol de 1962, el consistori va rebre una altra notificació del Sector Naval que l'informava d'una im-

>> Imatge històrica de la base del Pení de Roses. (Foto: MINISTERI DE DEFENSA D'ESPANYA)

Acuerplamiento Adreco Rosas
Escuadrón de Vigilancia Aérea n.º 4 (VA.4)

>> Divisa de la base del Pení.

(Foto: MINISTERI DE DEFENSA D'ESPANYA)

posició de servitud que afectaria una extensió de quaranta-dues hectàrees a la zona, on «no es podran aixecar edificacions d'estructura metàl·lica, ni cap construcció a la costa pot superar l'altura de seixanta metres sobre el nivell del mar; a més, s'hi haurà de limitar l'ús d'aparells elèctrics, i totes les línies de serveis públics s'hauran d'instal·lar a terra, soterrades».

Els vincles amb els habitants de l'Estartit

Entre els americans i els habitants de la zona hi va haver una bona convivència i, de fet, es conserva un record entranyable de l'arribada dels americans. S'explica que en determinades èpoques deixaven entrar els habitants de l'Estartit a la sala de projeccions de la base per mirar pel·lícules americanes molt abans que s'estrenessin a Espanya. L'arribada dels americans també va portar certs productes i una forma de vida més d'acord amb els aires de llibertat que no amb les prohibicions de la dictadura.

Joseph Andrew Hayden, jurista de Vallejo (Califòrnia), recorda com va viure el bicentenari dels Estats Units a la base, el juliol de 1976. També l'olor evocadora de la fleca de Torroella, prop d'on vivien, i com comprava els ous a una dona del carrer que els agafava de sota la gallina. Va aprendre a anar amb bicicleta a la base Loran, on treballava el seu pare, i recorda com quan Franco es va morir, els seus veïns ballaven exultants «en rotllanes». El seu pare li va explicar que la cultura i la llengua dels catalans havien estat

>> Interior de les instal·lacions de la base Loran, avui dia. (Foto: CARLES ULLAN)

>> Imatge dels pares de J. Andrew Hayden, que va ser enginyer electrònic a la base Loran, el dia del seu ascens a sotsoficial en cap, el 1976. (Foto: ARXIU DE LA FAMÍLIA)

prohibides pel dictador i que eren testimonis de la seva recuperació.

La marxa dels americans provocà una tristesa de caràcter sentimental en la població; per això amb motiu del tancament de la base, el gener de 1995, s'hi organitzà una jornada de portes obertes.

La lluita del poble

Des que es va tancar la base, la lluita per recuperar-ne els terrenys ha prosseguit al llarg dels anys amb diversos intents de negociació entre les diverses administracions i l'Estat.

Des de l'àmbit municipal, s'ha demanat des d'una cessió fins a una

compra simbòlica de l'espai. També s'hi volia crear un centre d'investigació sobre el fons marí o demolir les restes de la base, però conservant-ne algun dels edificis per a usos o activitats del parc natural i com a memòria de la guerra freda.

La Proposició no de llei de 2017, presentada durant la XII legislatura

al Congrés dels Diputats, «per la qual s'insta el Govern a complir el mandat del congrés per cedir el domini i la titularitat dels terrenys de l'antiga base Loran a l'Ajuntament de Torroella de Montgrí (Girona) o a la Generalitat de Catalunya per destinar-los a equipaments d'interès cultural i natural, en l'àmbit del futur Parc Natural del

Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter», va ser una més de les diverses proposicions presentades per recuperar-ne la titularitat, atès l'estat d'abandonament i vandalisme que patia l'indret, amb una gran bellesa natural.

El clam de les entitats

En la polèmica de si la base Loran ha de ser pública o privada, SOS Costa Brava va denunciar que el Ministeri de Defensa l'havia subhastada a un particular per uns quatre-cents mil euros, contradient tres resolucions del Congrés dels Diputats en què s'havia aprovat que «la base Loran s'havia de destinar a equipament d'interès natural i cultural, complementari al Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter». Des de la plataforma es reclama un pla director urbanístic per determinar quina alternativa es pot donar a les diferents bases militars que hi ha al litoral gironí.

El Cercle Català d'Història recorda la Carta Europea de Turisme Sostenible (CETS) i la Llei del patrimoni cultural de la Generalitat, i demana que es preservi aquest patrimoni integrant-lo al parc.

També la Gent del Ter i Salvem la Platja de Pals denuncien que un espai com la base Loran és, com Radio Liberty a Pals, «clau per entendre la història».

Les entitats consideren essencial conèixer la memòria en els llocs on va passar, amb una ruta de la guerra freda que recorri les diferents bases militars i búnquers de la costa litoral empordanesa. L'exemple que es vol seguir és el de Figueres, que va conservar les «cases dels americans» per la importància històrica i arquitectònica que tenien. Darrerament, la Generalitat ha fet ús del dret de retracte i ha adquirit els terrenys comprats pel propietari particular.

El radar del Pení

La base situada entre Cadaqués i Roses, amb l'Esquadró de Vigilància Aèria número 4 (EVA 4), forma part de la xarxa de l'Estat espanyol, que al seu torn està integrat en el sistema de defensa de l'OTAN. La seva funció principal és obtenir, processar i transmetre dades de radar. La base es va inaugurar l'any 1959, dependent de la 65a Divisió de la Força Aèria dels Estats Units d'Amèrica (USAF), com a base conjunta entre Espanya i els Estats Units.

>> Visita a les instal·lacions de la base Loran organitzada per Gent del Ter. (Foto: CARLES ULLAN)

>> Un dels edificis de la base Loran, avui. (Foto: CARLES ULLAN)

>> Imatge actual de la base. (Foto: MINISTERI DE DEFENSA D'ESpanyA)

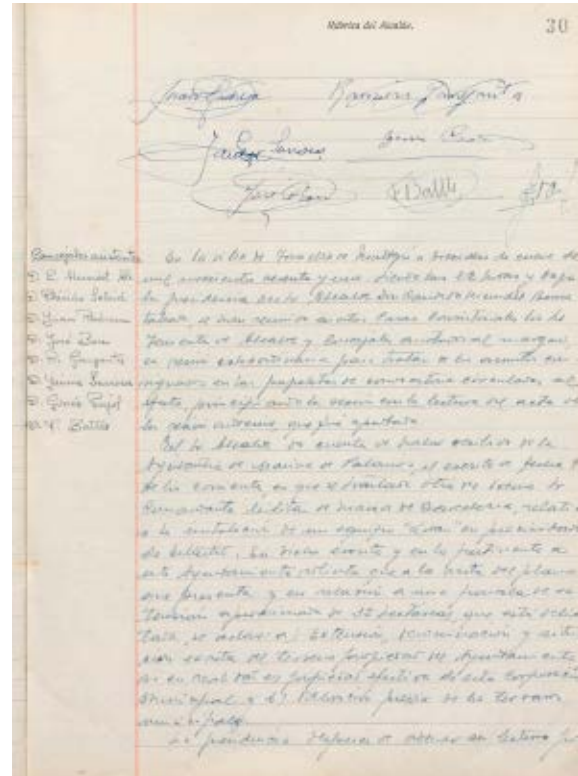
L'any 1962 s'hi va formar el primer equip de treball íntegrament espanyol, fins a arribar als Alfa, Bravo i Charlie. L'any 1964, la unitat americana es va dissoldre, i les instal·lacions i els equips van quedar a càrrec de l'exèrcit espanyol.

La primera intercepció aèria la va fer el capità Antonio Huertas Martínez el juliol de 1960 amb avions de caça francesos en un exercici La Fayette. L'entrenament dels soldats era conjunt i d'un nivell molt exigent. L'any 1962 s'hi va formar el primer equip de treball íntegrament espanyol, fins a arribar als Alfa, Bravo i Charlie. L'any 1964, la unitat americana es va dissoldre, i les instal·lacions i els equips van quedar a càrrec de l'exèrcit espanyol. L'any 2009 es van executar obres de modernització d'infraestructures i d'equips, i es va fer una reducció de personal notable. La part en desús també ha estat motiu de reclam per part del Parc Natural de Cap de Creus.

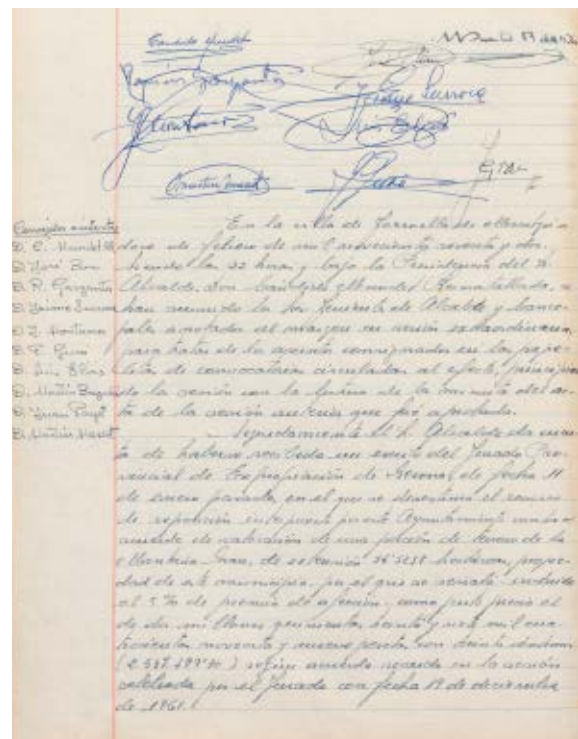
Les boles del radar

Inicialment, la base tenia dues boles gegantines que l'any 2011 es van substituir per una altra d'uns quatre pisos d'altura. Durant la construcció hi va haver diversos problemes, com ara quan va caure accidentalment a causa de la forta tramuntana. La bola actual és transparent a les ones de ràdio i permet identificar amb precisió qualsevol objecte que estigui a l'abast del radar.

Com a curiositats, hem de dir que la base aèria del Pení està catalogada per l'exèrcit de l'aire com de «clima extrem» i que l'anemòmetre, fabricat per suportar els vents de l'Antàrtida, ha volat més d'un cop amb els vents de més de dos-cents quilòmetres per hora.

>> Acta del 16 de gener de 1961 en què s'anuncia a l'Ajuntament de Torroella de Montgrí l'expropiació i la instal·lació d'un equip Loran a prop de l'Estartit, en el llibre d'actes del ple de 1959-1963. (Foto: ARXIU MUNICIPAL DE TORROELLA DE MONTGRÍ)

>> Acta del 12 de febrer de 1962 que reflecteix el preu atorgat per l'Estat als terrenys expropiats, 2.537.499,30 pessetes, en el llibre d'actes del ple de 1959-1963. (Foto: ARXIU MUNICIPAL DE TORROELLA DE MONTGRÍ)